

Dr. Hidvégi Máté¹: Scheiber Sándor munkássága a Scheiber-bibliográfia szerint²

“Mondanivalóim végére jutottam. A gyűjtemény egykori tulajdonosához és névadójához illően Kaufmann látnoki szavait idézem, amelyek – megvallom – mindannyiszor megindítanak: "S ha közzéteszik ezeket a kincseket, akkor kiderül, hogy nem tévedtem s reményem nem volt alaptalan. Talán feltáruznak szemünk előtt olyan dolgok, amelyeket nem is mertünk sejtteni (...) Korszakok múltán (...) szembesítvén az eredményeket buzdításommal (...) meglátják, mik voltak az én álmaim." A nyolcvan éve elhangzott jóslat – azt hiszem, meggyőztem Önöket – teljes egészében bevált. Az élők megvénülnek, az álmok soha.”

Scheiber Sándor e szavakkal fejezte be “A Kaufmann-geniza kutatása és jelentősége” című előadását 1976 szeptember 22-én a Magyar Tudományos Akadémia épületében.³ Mondhatjuk, visszajöttünk méltatni Öt: a humán tudományok egyik legnagyobb formátumú magyar tudósát. Amikor Ráv Schöner Alfréd rektor úr felkért, tartsak előadást ezen a rendezvényen, témámul a bibliográfiát választottam. Röviden megindokolom, miért.

Scheiber magyar nyelvű főműve, a *Folklór és tárgytörténet* második kötete függelékben tartalmazta a Szerző addig megjelent publikációinak jegyzékét Dán Róbert (1936-1986) professzor összeállításában⁴. Ezen első Scheiber-bibliográfia, amely 1142 publikációt sorolt fel, külön kiadványként is megjelent⁵. A *Folklór és tárgytörténet* második, bővített kiadásában (1977) a bibliográfiai felsorolás az 1249. publikációig jutott⁶. Az 1984-ben megjelent 3. kötet az 1569. tétellel zárult⁷.

Voigt Vilmos és Péter László professzorok már röviddel Scheiber halála után felvetették egy kibővített, teljes, és mutatókkal ellátott bibliográfia összeállításának szükségességét⁸. Raj Tamás (1940-2010) főrabbi a *Folklór és tárgytörténet* ezeröttszáz oldalas reprint

---

¹ Hidvégi Máté (1955/Budapest): az OR-ZSE címzetes egyetemi tanára, a Scheiber Sándor-díj tulajdonosa.

² Elhangzott 2013. június 23-án, a Magyar Tudományos Akadémia épületében tartott felolvasó ülésen. Az előadás írott változata megjelent a Remény folyóiratban, 2013-ban (Remény 16(3): pp. 25-31) „Scheiber Sándor. A Scheiber-bibliográfia gyöngyszemei” címmel.

³ In: Scheiber Sándor: *Folklór és tárgytörténet*. Teljes kiadás. Makkabi, Budapest, 1996, pp. 1355–1388.

⁴ Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája. Összeállította Dán Róbert. In: Scheiber Sándor: *Folklór és tárgytörténet*. Vol. II. Magyar Izraeliták Országos Képviselője, Budapest, 1974, pp. 467-527.

⁵ Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája. Összeállította Dán Róbert. [Nyomdaipari Szakmunkásképző Intézet Nyomdája] Budapest, 1974, 65 p.

⁶ Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája. Összeállította Dán Róbert. In: Scheiber Sándor: *Folklór és tárgytörténet*. Második, bővített kiadás. Vol. II. Magyar Izraeliták Országos Képviselője, Budapest, 1977, pp. 507-573.

⁷ Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája. Összeállította Dán Róbert. In: Scheiber Sándor: *Folklór és tárgytörténet*. Vol. III. Magyar Izraeliták Országos Képviselője, Budapest, 1984, pp. 587-608.

⁸ Voigt Vilmos: Két évtized Scheiber Sándor nélkül. Beszéd a Scheiber-díjak átadásakor, Budapest, 2005. március 3. Új Élet 2005. április 1.

⁹ Péter László erre kérte e sorok íróját is.

kiadásának utószavában is utalt erre a feladatra: “A bibliográfiát – tagoltsága és az új adatok teljes hiánya miatt – más alkalommal szeretnénk bővített formában közölni.”¹⁰

Mindezek ellenére a bibliográfia elkészítése – a feladatra vállalkozó szakember, idő és anyagi erőforrások hiányában – hosszú ideig vágyálom maradt. A 2004. év közepe táján megkereste e sorok íróját Scheiber Sándor özvegye, Bernáth Livia (1921-2007) azzal a hírrel, hogy lenne szakember, aki vállalkozna a Dán-féle Scheiber-bibliográfia kibővítésére, a Scheiber halála után megjelent anyagok összegyűjtésére, az anyag teljessé tételére. Barabás Györgyi bibliográfusról, tudományos kutatóról volt szó, aki korábban, Scheibernével közösen jegyzett már egy módszertanilag hasonló megközelítést igénylő kiadványt¹¹. A munkába később bekapcsolódott Tamar Nelson (1970-2010), magyar származású oxfordi klasszika-filológus is. Az angol fordítást ő készítette. Munkánk Scheiberné halálával megszakadt. Utaltam erre a róla szóló nekrológban: “... szinte haláláig dolgozott Barabás Györgyivel és e sorok írójával a Scheiber-bibliográfián.”¹²

Az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem a 2013. esztendő “SCHEIBER CENTENÁRIUMI ÉV”-nek nyilvánította. Schöner Alfréd már 2012 márciusában beszélt e sorok írójának a Scheiber-centenárium méltó megünneplésének terveiről. Ekkor került szóba a Scheiber-bibliográfia megjelentetésének a kérdése is. Benyújtottam egy pályázatot, amely nem nyert. Amikor az elutasításról 2012 novemberében e-mailben tájékoztattam Schöner professzort, válaszában többek között így fogalmazott: “*Mindenképpen szeretném, ha a kötet az OR-ZSE neve alatt jelenne meg! ... az Egyetemet is érintő súlyos pénzügyi szankciók ellenére is megjelentetjük a Scheiber-bibliográfiát!*” A történeti hűség kedvéért és megírásának különös helyszíne miatt egy másik e-mail-ből is idézek:

Dátum: 2013. január 1;

Küldő: Schöner Alfréd;

Tárgy: Kedves Máté! Rendhagyó levél az El Al-ról, útban Izrael felé...

“*Már a repülőgépen írom ezeket a sorokat. I-n segítségével, ha Erebe érünk, e-mail-lel el is postázom. Írásom elsődleges célja a “bibliográfia” kérdése. Nagyon fontosnak tartom, hogy a Scheiber-bibliográfia az OR-ZSE kiadásában jelenjen meg!!!!!!! Tehát megismétlem a*

---

¹⁰ Raj Tamás: “Üresen marad a helye” – Utószó a Folklor és tárgytörténethez. In: Scheiber Sándor: Folklor és tárgytörténet. Teljes kiadás. Makkabi, Budapest, 1996, pp. 1511-1513.

¹¹ Scheiber Sándor: Magyar zsidó hírlapok és folyóiratok bibliográfiája = Bibliography of Hungarian Jewish newspapers and journals. A szerző hagyatékából sajtó alá rendezte Scheiberné Bernáth Livia és Barabás Györgyi. Az MTA Judaisztikai Kutatócsoport megbízásából újabb anyaggal kiegészítette Barabás Györgyi. MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest, 1993.

¹² Hidvégi Máté: Scheiber Lili halálára. In: Új Élet 2007. augusztus 1.

felajánlásomat: minden körülmény közepette előteremtem a publikációhoz szükséges anyagi fedezetet.”

Elmondom Önöknek: a Scheiber-bibliográfia kötet nyomdában van és az idei, centenáriumi évben megjelenik az OR-ZSE kiadásában¹³, hogy egy több évtizedes művelődéstörténeti hiány betöltődjék.

*

Nem lehet Scheiber Sándor nyomtatásban megjelent munkásságáról – a Scheiber-bibliográfiáról – beszélni anélkül, hogy ne beszéljünk életművének arról a részéről, ami kiadatlan és arról, ami elveszett.

Scheiber naplója alkotja a kiadatlan anyag egyik részét. Levelek százairól van szó, amelyeket Scheiber New Yorkban élt öccsének, Lipótnak írt azért, hogy dokumentálja az életét. Az 1990-es évek elején Bernáth Líviával összeállítottunk egy kötetnyi válogatást ezekből a levelekből. Réz Pál lebeszél a kiadásukról. Később a Múlt és Jövő közölt néhány naplólevelet.¹⁴ A Magyar Tudományos Akadémia Scheiber-könyvtárában található Scheiber tudományos levelezése, amely szintén kiadatlan. Vannak még kiadatlan Scheiber-beszédek.

Az elveszett munkásság egyik részét a német lovak taposták szét, amikor 1944-ben a nácik lóistállónak használták a dunaföldvári rabbilak dolgozószobáját. Scheiber teljes magánkönyvtára, valamint kéziratai, köztük az angliai tanulmányútján írott jegyzetei és cédulái megsemmisültek.

A rabbiképzői péntek estéken Scheiber előadásokat tartott. Budapesten, a szocializmus évtizedei alatt ezek a tanítások őrizték a zsidó öntudatot. Tudunk arról, hogy e péntek esti tanítások egy részét rejtve – értékmentési céllal – hangszalagra rögzítették.

Ám a főként magyar-zsidó anekdotakincs, amelynek Scheiber memóriája kikapadhatatlan forrása volt, a Mester halálával elveszett. Talán ennek a komplementer históriának a lejegyzése volt utolsó terve. Benedek Pál (1931–1998) kérdezte erről Tel-Avivban: *“Milyen könyvet szeretne még írni, professzor úr? – Életem folyamán nagyon sok anekdotát gyűjtöttem össze rabbikról, a Rabbiképző Intézetről, a magyar-zsidó szervezeti életről. Ha egyszer lesz egy nyugodt, békés nyaram, papírra vetem ezeket a történeteket. Kár lenne, ha elvesznének. –*

---

¹³ A kötet 2013 decemberében megjelent. Bibliográfiai adatai: Máté Hidvégi (ed.): Alexander Scheiber and the bibliography of his writings. OR-ZSE, Budapest, 2013, XIV, 461, 28 p. + 16 p. képmelléklet. (A kiadvány az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem és a Gabbiano Print Nyomda és Kiadó Kft. együttműködésében jelent meg.)

¹⁴ Drága Titikém! Scheiber Sándor levelei öccséhez, Scheiber Lipóthoz. In: Múlt és Jövő 14(1): pp. 113-115, 2003.

Kicédulázta már a történeteket, illetve vázlatot készített már, professzor úr? – Még egy betűt sem írtam le, de bátran mondhatom, az anyag a fejemben van.”¹⁵

Az elveszett munkásság lényegét megrázó naturalizmussal Scheiber özvegye, Bernáth Lili fogalmazta meg egyszer nekem. Azt mondta, azért vigasztalhatatlan, mert nem tud nem gondolni arra, hogy a férje agya – Lili szavaival: “az a zseniális agyvelő” – szétbomlott a földben és minden tudás és szellemi kincs, amit hordozott, semmivé lett. Azt is mondta, hogy ezt igazságtalanságnak érzi.

*

Scheiber Sándor tudományos munkásságát sokan méltatták. A tanulmányok és cikkek pusztai felsorolása is meghaladná előadásom lehetséges terjedelmét. Gondoljunk például Scheiber külföldi akadémiai tagságaira, díszdoktori címeire, hiszen mindegyikkel járt egy vagy több laudáció. Talán a legszínvonalasabb méltatást Róla Hahn István akadémikus tartotta.¹⁶ Ennek az 1983-ban elhangzott opponensi véleménynek az olvasásakor olyan érzésünk támad, mintha Hahn nem tudna addig meghalni, amíg ezt el nem mondta. Előadását – amely ugyancsak itt, az MTA székházában hangzott el – ezekkel a szavakkal zárta: „*És ha most, az egész eddigi életmű alapján teszek a legjobb meggyőződéssel és a debuissest pridem (= előbb kellett volna! H. M.) érzésével javaslatot Scheiber Sándor számára a tudományok doktora tudományos fokozat odaítélésére: ez a javaslat nemcsak (talán nem is elsősorban) az ő amúgy is vitathatatlan tudományos teljesítményének újabb méltánylását szolgálja, hanem a magyar tudományos közélet értékrendjének megszilárdítását is.*”

*

Annak az itt-ott hallható legendának (mert ejtsünk szót erről is) – miszerint Scheiber életművében nincs igazán jelentős alkotás, hanem sok jelentéktelen – az eredetét Patai Raphael visszaemlékezésében találjuk.¹⁷ Patai elmondta, hogy amikor 1984 tavaszán utoljára találkoztak, Scheiber – láthatóan betegen – azokról a terveiről kezdett beszélni, amikről úgy érezte, nem valósultak meg. “*Úgy érzem – mondta –, hogy feldaraboltam a tudományos munkásságom. Kis dolgok százairól írtam, megszámlálhatatlan kis témát jegyeztem le, elfecsérelem apró részletekre a tehetségem. Soha nem írtam meg egy nagy, mélyreható művet, mint amilyen például a te “The Jewish Mind”-od. Miről fognak emlékezni rám?*”

---

¹⁵ Benedek Pál: „Még az életben és nem a halálban”. Interjú Scheiber Sándor professzorral, a budapesti Rabbiképző Intézet igazgatójával. In: Új Kelet, 1984. augusztus 10.

¹⁶ Scheiber Sándor tudományos munkássága. In: Évkönyv 1983-1984. Szerk.: Scheiber Sándor. Magyar Izraeliták Országos Képvisellete, Budapest, 1984. pp. 3-12.

¹⁷ Rafael Patai, “I remember Sanyi”. In: Seven tributes in memory of Alexander Scheiber (1913-1985). Publ. Leopold Scheiber, New York, 1995. pp. 15-17.

Scheiber Sándornak legalább kétszer *nem volt igaza*. Az egyik eset, amit most idéztünk, hiszen több, nagyterjedelmű és mélyreható művet írt. Közéjük tartoznak például a közreműködésével elkészült *Monumenta Hungariae Judaica* hatalmas kötetei, a *Folklór és tárgytörténet* háromkötetes és a *Geniza studies* 700 oldalas gyűjteménye. Utóbbi – amint arra Hahn is utalt – fontosságban egyenértékű az egyiptomi papirusz-kutatások nagy összefoglalóival. Scheiber is a “Geniza tanulmányok”-at tartotta főművének.

A másik tévedése az volt, amikor tudósi mivoltát lekicsinyelte. A 70. születésnapján rendezett ünnepségen egy – azóta legendássá vált – lírai szépségű beszédet tartott (*Summa vitae*). Ekkor mondta: “Én nem vagyok nagy tudós, csak egyedül maradtam.”¹⁸ A mondat csak félig igaz, mert *nagy* tudós volt és egyedül maradt.

Szemünkben ő volt a magyar-zsidó kultúra szimbóluma, és ezt valószínűleg ő is tudta. Schweitzer József visszaemlékezése szerint¹⁹ Scheiber kiválasztotta önmaga jelképét. Az 1956-os forradalom napjaiban Scheiberék otthona egy eléggé hangos, lövöldözésektől zaklatott hely közelében volt. Idézem Schweitzer professzort: “*Ennek tudatában felhívtam Pécsről, s annyit mondtam, hallom, hogy életetek zaklatott. Löwinger professzor úr tágasnapos lakásában bizonyára lenne hely számotokra, talán nekünk is. Scheiber persze megértette, miről van szó. Löwinger professzor akkor már Izraelben lakott. Az én szavaimra Jehzekél próféta egyik mondatának négy szavával felelt. Tzopeh nethatika leveth Yisrael. (Ezekiel 3:17; 33:7; H. M.) Utána másról kezdett beszélni, de én megértettem, mert ez a négy héber szó annyit jelentett: őrszemül rendeltelek Izrael háza felé. Minden megrendülhet, minden leomolhat, ám az őrszem rendületlenül áll őrhelyén.*”

*

Scheiber megjelenő bibliográfiája az 1933-as esztendővel indul és a 2005. évvel zárul, azaz halála után még 20 évet ölel fel. 1972-ben Scheiber emlékbeszédet tartott a Nagyfuvaros utcai zsinagógában.²⁰ Édesapjáról beszélt. “*Életművem az emlékének hódolat*” – mondta. Bibliográfiájára így tekintünk.

Az anyag 1708 tételből áll. Ha az alkotói évek mentén ábrázoljuk a publikációk darabszámát – azokon belül a könyveket önállóan is –, Scheiber Sándor alkotóerejéről, alkotói teljesítményéről kapunk fenomenologikus képet. Az első tíz év teljesítménye nagyjából

---

¹⁸ In: *Folklór és tárgytörténet* III. kötet. (MIOK, Budapest, 1984) p. 585. Scheiber Sándor József Attila Curriculum Vitae-jének erre a mondatára utal: „Csodagyerekeknek tartottak, pedig csak árva voltam.”

¹⁹ Ld. a 18. jegyzetet az alábbi tanulmányban: Hidvégi Máté: Scheiber Sándor (1913-1985). In: Alexander Scheiber and the bibliography of his writings. (ed. Máté Hidvégi) OR-ZSE, Budapest, 2013, pp. 49-90.

²⁰ Scheiber Sándor: Apám. Emlékbeszéd a VIII. körzet templomának félévszázados jubileumán. In: Scheiber Sándor könyve. Válogatott beszédek. (Vál., szerk. Kőbányai János) (New York — Budapest — Jeruzsálem: Múlt és Jövő Lap- és Könyvkiadó, 1994), pp. 425-427.

lineáris növekedésű. A magyarországi holocaust idején a teljesítmény a megelőző év negyedére esik vissza, de nem nullára. A halál torkában is alkotott.

A felszabadulás után azonnal nyolc- kilencszeres alkotói teljesítmény-növekedést látunk, és ez az évenkénti 40-45 darabos publikációs teljesítmény tart egyenletesen az 1950-es évek elejéig, amikor az értékek megfeleződnek. Scheiber alkotóereje csak az 1950-es évek végén állt vissza a megszokott értékre. Az 1960-as és az 1970-es évek első harmadának vége, második harmadának eleje teljesítmény-csökkenést mutat, ám ezektől eltekintve Scheiber alkotóereje az 1950-es évek végétől kezdődően egyenletesen magas (40-50 közlemény évente), és alig van olyan év, hogy ne jelenne meg egy vagy több könyve is.

A legnagyobb teljesítményt az 1980-as években látjuk, vagyis Scheiber Sándor alkotóereje teljében halt meg. Valóban sok szellemi kincs szállt vele sírba. Az 1982. évben például átlagosan hat naponta jelent meg egy-egy munkája.

Scheiber tudományos érdeklődésének főirányai közel egyenlően, kb. 15-15 százalékban részesednek a teljes életműből. Ilyenek: magyar irodalomtörténet- és tudomány; magyar rabbik élete és munkássága; geniza-kutatás és textológia; folklór és tárgytörténet; epigráfia, művészettörténet, régészet; magyar-zsidó történelem. Hangsúlyoznunk kell, hogy ezen területek tiszta szétválasztása Scheibernél megoldhatatlan, annyira sokrétűen közelít meg egy-egy témát. Például a *“Mikszáth Kálmán és a keleti folklore”* címmel 1949-ben a szegedi Tudományegyetemen tartott egyetemi magántanári székfoglaló előadását magáénak tudhatja a magyar irodalomtudomány, az orientalisztika, a néprajz, azon belül is a tárgytörténet, a judaisztika, a művelődéstörténet – nem is sorolom tovább a területeket.

Scheiber minden alkotása komplex a tudományszak szempontjából, mert polihisztor volt. Fontosnak tartom elmondani azt is, hogy jóllehet Scheiberre valóban jellemző volt a sokoldalúság, de soha nem volt eklektikus. Bravurosan asszociált és könnyedén mozgott a tudományterületek között, sőt, lírai alkat is volt és a humora mellett tele volt fájdalommal is, de ha írt, vagy beszélt, azt tudósként tette. Nem találunk nála hibát. Sem stílusban, sem adatban.

Scheibernek a magyar rabbikról, kántorokról, hitközségi szereplőkről, a Rabbiképző tanáraitól szóló publikációi mennyiségi összehasonlítása kirajzolja szellemi, lelki kötődésbeli preferenciáit. Felsorolom azokat a neveket, akikről legalább négy publikációt írt. Löw Immánuel: 33, Goldziher Ignác: 21, Heller Bernát: 16, Hevesi Simon: 7, Kaufmann Dávid: 6, Blau Lajos: 5, Grünvald Fülöp 5, Patai Raphael: 5, Richtmann Mózes: 5, Pollák Miksa: 5, Schreiner Márton: 5, Bacher Vilmos: 4, Löw Lipót: 4.

E névsor önmagáért beszél, és megerősíti Komoróczy Géza professzor megállapítását, miszerint Scheiber “fénylő csillagai” Heller, Löw és Goldziher voltak.²¹ A Scheiber-bibliográfia szerint Scheiber Sándor számára a magyar-zsidó személyiségek közül Löw Immánuel volt a legfontosabb. Ő volt az, akihez mérte magát. A kilencvenéves Löwöt két publikációban köszöntötte, és őt bízták meg a Löw-életrajz szerkesztésével. 1944 nyarán találkozott a Kasztner-féle mentőakció révén a deportálásból kimentett Löwvel. Ő temette, exhumálta és újratemette. Fenntartotta a Löw-kultuszt. Ezzel megőrizte a zsidó kultúrát Szegeden. Rekonstruálta és összefogva, egy kötetben kiadta Löw utolsó – de már meg nem jelent – két könyvét (*Fauna und Mineralien der Juden*). A *Mineralien* kézirat-anyagának nagy része megsemmisült, amikor a nácik Löw kézíratait kidobták szegedi lakása ablakán, és az udvaron áztatta őket az eső és betemette a hó. Otthoni dolgozószobája bejáratához függesztette Löw általa megfestetett olajképét. Beszédei is, különösen a rabbiképzői évnnyitók, Löw hatásáról tanúskodnak.

Hasonlóan tanulságos megnéznünk a magyar irodalom szereplői Scheiber-féle preferencialistáját. Arany János: 61, Kiss József: 21, Mikszáth Kálmán: 18, Ady Endre: 16, József Attila: 14, Bornemissza Péter: 10, Vajda János: 7, Eötvös József: 7, Petőfi Sándor: 6, Babits Mihály: 5, Juhász Gyula: 6, Móricz Zsigmond: 4. Természetesen nem azonos a jelentősége egy nagylegzetű publikációnak és egy rövidebb újságcikknek. A fenti lista nem tesz a kettő között különbséget. Ám még ha ezzel a korrekciós szándékkal nézzük is a listát, csak egyetlen cserét lehet megtenni: József Attila kerül a 4. helyre.

Egyértelműen kimutatható, hogy a bibliográfia szerint Scheiber számára Arany János volt a legfontosabb.²² Nem csak a magyar irodalom alakjai között, de mindenki között. Arany még Löw-öt is “megelőzi” – ha szabad így fogalmaznom.

Csak egyvalakiről tudok, aki ezt a tényt tisztán felismerte. Staller Tamás (1945-2012) professzorra gondolok, akit az elmúlt évben veszítettünk el. “Az Országos Rabbiképző Intézet története” című előadásában különös, a korábbi “kánon”-tól eltérő hangot ütött meg: “A létező szocializmus először harsány ateizmusával, később csöndes vallásellenességével és kultúraiszonyatával regnál. Scheiber ebben az atmoszférában képes arra, hogy a Rabbiképzőt nem csak rabbikat kibocsátó intézményként tartja fenn, de a péntek esti legendás onegh sabbathjaival ide vonzza a budapesti zsidó értelmiséget is. (...) Scheiber professzor tudományos munkássága rendkívül gazdag. (...) Az itthoni kulturális vezetés és a tudományos

---

²¹ Komoróczy Géza: Scheiber Sándor magyar-zsidó történelme. In: Scheiber Sándor emlékezete. (Szerk. Domokos Tamás), Scheiber Sándor Gimnázium és Általános Iskola, Budapest, 2013, pp. 151-163.

²² Scheiber Sándor halála előtt három héttel – utolsó alkalommal, hogy lakását elhagyta – lányába és vejébe karolva Arany János sírjához ment.

élet nem nagyon figyelt rá, pedig talán a legnagyobb Arany-kutató élt itt hetvenkét éves koráig, 1985-ig.”²³

Remélem, elhiszik nekem, hogy nagyon izgalmas olvasmány a Scheiber-bibliográfia és annak mutatói.

“Az élők megvénülnek, az álmok soha” – idéztem Scheiber Sándornak ebben az épületben az 1976-os esztendő őszén elhangzott szavait. Talán nem mindenki tudja, hogy mi minden volt túl, amikor a tudományos főművének tekintett geniza kutatásairól beszélt ebben a házban. Abban az évben Scheibert hónapokon át hetente beidézték a rendőrségre kihallgatásra. Beidézték a rabbi-növendékeket is. Scheiberrel úgy bántak és beszéltek, mint egy bűnözővel. Az akkori idők egyik leghíresebb ügyvédje – egynapos gondolkodási idő után – nem vállalta el Scheiber védelmét. A zsidó hitközség vezetősége elhárította Lili kérését, hogy tegyenek valamit, különben a férje belehal ebbe az ügybe. Az ÁEH (Állami Egyházügyi Hivatal) szintén hártott, arra hivatkozva, hogy másik tárca ügyében nem illetékesek. Lili – baráti segítséggel – felvetette férjét a budapesti János Kórház (ma Szent János Kórház) sebészeti osztályára fekvőbetegnek, mert a folyamatos megaláztatásoktól Scheibernek egyre sűrűbben voltak éjszakai epergörcsei, és a kihallgatást vezető rendőrtiszt azzal fenyegetőzött, hogy epergörcsök ide, epergörcsök oda, Scheibert elővezetteti. Lili – egyik kolléganője családtagja rendőrségi kapcsolatai révén – megtudta, hogy férje ellen koncepciót készítették elő, és ez ellen nem tehetnek semmit. Lili egymaga szembefordult a rendszerrel. Levelet írt, amelyben megfenyegette a hatóságot, hogy az egész ügyet eljuttatja a nemzetközi sajtóhoz és világbotrányt csinál. A történetbe, a hónapokon át tartó megaláztatásba Scheiber lelkileg majdnem belerokkant. Rákbetegségének eredendő okát ebben látom. Ám életművében – a Bibliográfiában – hiába keresem ennek a korszaknak a nyomát. Dolgozott, írt, mintha mi sem történt volna. A következő évben vette át – hatalmas tömeg jelenlétében – a Jewish Theological Seminary of America díszdoktori (Doctor of Hebrew Letters, *honoris causa*) oklevelét New Yorkban. Diplomaosztás volt, sokakat avattak akkor doktorrá, rabbivá, átadtak díszdoktori okleveleket is. Amikor elhangzott a Scheiber név, egyszerre az egész tömeg felállt és tapsolni kezdtek és szünni nem akaró tapsvihar tört ki. Ezzel, a Scheiber Sándornak szóló “standing ovation”-nal fejezem be előadásomat.

---

²³ <http://www.or-zse.hu/resp/orzsetort-staller.htm>